

А. В. Ільченко-Сюйва,
к. держ. упр., доцент, доцент кафедри економічної політики,
Національна академія державного управління при
Президентіві України

А. В. Бабій,
аспірант кафедри економічної політики
Національна академія державного управління при
Президентіві України

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ЕКОНОМІЧНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В СИСТЕМІ ООН

Основна увага статті приділяється проблемам економічної політики України, формуванню та реалізації механізмів державного управління у сфері взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями у цілому і міжнародними економічними організаціями в системі ООН, зокрема.

The article is focused on the key issues of economic policy of Ukraine, development and implementation of the mechanisms of public administration in the area of cooperation with international financial institutions in general and with international economic organizations within UN system in particular.

ВСТУП

На сьогодні світова економіка ха-
рактеризується високим ступенем
інтегрованості, посиленням взаємоз-
в'язків між різними національними
економічними системами, формуван-
ням різноманітних міжнародних еко-
номічних і фінансових утворень.
Найбільш яскраво такі взаємозалеж-
ності проявляються під час економі-
чних і фінансових криз, що можна
було спостерігати неодноразово, на-
приклад, азійська фінансова криза
1997 р., російська фінансова криза
1998 р., поточна глобальна фінансо-
ва криза. У цьому контексті надзви-
чайно актуальності набирає творен-
ня результативної та ефективної дер-
жавної політики співпраці з різнома-
нітними міжнародними фінансовими
організаціями, що в свою чергу по-
требує ґрунтовних досліджень пози-
тивних і негативних сторін інтегра-
ційної залежності країни від міжна-
родних фінансових організацій, адже

зміна умов економічної і фінансової
політики співпраці з міжнародними
фінансовими організаціями безпосе-
редньо впливає на політичні, еко-
номічні та соціальні процеси, які вис-
тупають індикаторами розвитку суспі-
льства. Зваживши на важливість
зазначеного, проблемам формування
і реалізації механізмів державної
політики у сфері співробітництва з
міжнародними фінансовими органі-
заціями неодноразово приділяли ува-
гу провідні закордонні й вітчизняні
вчені та практики, серед яких: А. Ба-
льцерович, Д. Кауфман, Р. Солоу, Дж.
Сорос, Дж. Стігліц, А. Гальчинський,
О. Іваницька, Ю. Ковбасюк, Н. По-
важна, В. П'ятницький, І. Розпутен-
ко, В. Юрчишин та інші. Виклики су-
часності підкреслюють необхідність
перегляду "сталих" позицій держави
щодо членства країни в міжнародних
економічних організаціях, а пробле-
ми співробітництва з міжнародними
фінансовими установами в умовах

кризи потребують ґрунтовного дос-
лідження.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Одним з пріоритетних напрямів
економічної політики України висту-
пає подальша інтеграція та участь у
роботі міжнародних організацій [1].
Звичайно, в урядовому документі
висвітлено засади співробітництва
України з різними міжнародними
організаціями, де кожен напрямок
потребуватиме ґрунтовних дослі-
джень, але для потреб даної роботи
зупинимось лише на проблемах
співробітництва України з економіч-
ними організаціями в системі ООН,
зокрема МБРР в умовах геоелектро-
нічних перетворень.

РЕЗУЛЬТАТИ

Отже, Організація Об'єднаних
Націй — це одна з найбільших універ-
сальних міжнародних організацій су-
часності, що покликана сприяти роз-
в'язанню головних політичних і со-
ціально-економічних проблем, що по-
стають перед людством. Організація
Об'єднаних Націй (надалі — ООН)
заснована у 1945 р. на конференції у
Сан-Франциско на підставі Хартії
Об'єднаних Націй. [7] Політична
діяльність ООН нерозривно пов'яза-
на з вирішенням цілої низки взаємо-
пов'язаних економічних і соціальних
завдань, для виконання яких було ут-
ворено відповідні органи (рис. 1).

Україна бере активну участь у ро-
боті Конференції ООН з торгівлі та
розвитку, Міжнародного торгового
центру, Європейської економічної
комісії ООН, Багатостороннього
агентства з інвестиційних гарантій,
Світової організації інтелектуальної
власності, Міжнародного агентства з
атомної енергії, Програми розвитку
ООН, ряду інших органів, фондів,
програм та спеціалізованих установ
(рис. 2), що входять до складу систе-
ми ООН 6; 10, с. 118—119.

Для потреб цієї роботи зупини-
мося детальніше лише на специфіці
співробітництва з валютно-фінансо-
вими організаціями системи ООН.

Чи не найвідомішою міжнарод-
ною фінансовою організацією є
Міжнародний валютний фонд (надалі
— МВФ). На сьогодні МВФ є одночас-
но кредитором, "натхненником" по-
літичного курсу і "жандармом еколо-
гічного відновлення". Як зазначає
один з французьких щотижневиків:
"... МВФ це правляче регентство, вла-
да якого особливо велика, якщо зва-
жати, що він втручається передусім у
випадках найгострішої кризи" [2, с.
71]. За принципами своєї роботи
МВФ є організацією на зразок кре-
дитної спілки: держави-члени (як і
члени кредитних спілок) роблять вне-
ски і у разі потреби можуть користу-
ватися тимчасово вільними фінансо-
вими ресурсами.

Наступною у переліку МФО є
Міжнародний банк реконструкції та
розвитку. Протягом останніх десяти-
літь діапазон компетенції Міжна-
родного банку реконструкції та роз-

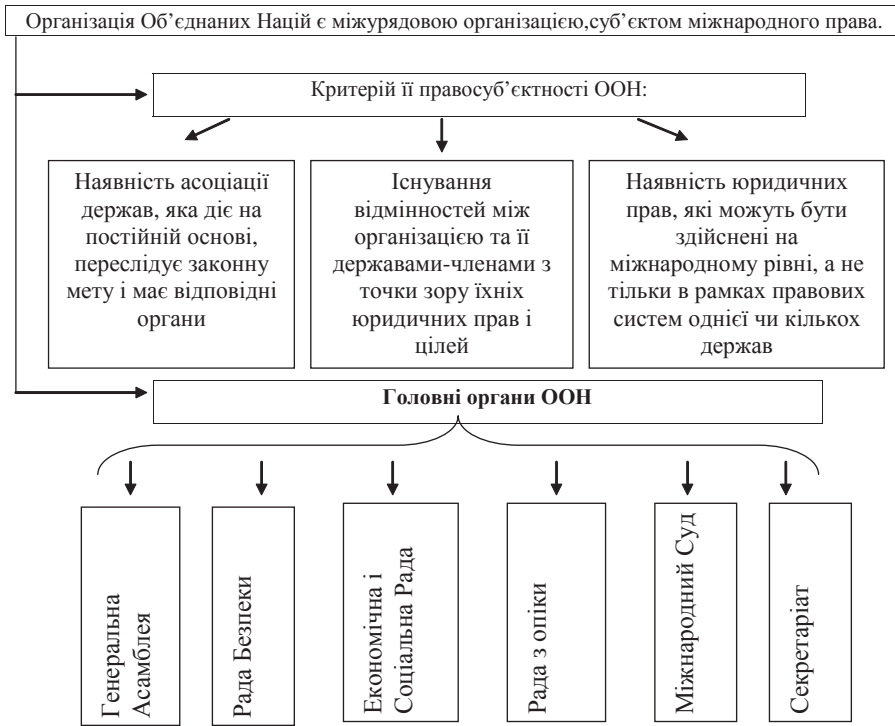

Рис. 1. Головні органи ООН

витку (надалі — МБРР) значною мірою розширився. Поступово він разом із МВФ перетворився із здебільшого фінансової установи в головний світовий центр опрацювання та апробації стратегії розвитку. Посередницька роль МБРР в прибутковому та надійному розміщенні капіталів відступила, а на перше місце вийшла

участь МБРР в забезпеченні економічної та політичної стабільності світі, що, вочевидь, значною мірою залежить від стабільності внутрішнього соціально-економічного розвитку країн, що розвиваються [8].

Діяльність Міжнародної асоціації розвитку (надалі — МАР) неоднозначно оцінюється науковцями, пред-

ставниками ділових кіл та урядів різних країн. Деякі з них розглядають МАР як благодійний заклад, що не ефективно використовує бюджетні кошти західних держав через надання капіталів тим країнам, які не можуть забезпечити їх ефективне використання.

Інші підтримують МАР, зважаючи на довгострокову корисність для зарубіжних операцій компаній західних країн [5, с. 118].

Питання економічного співробітництва посідають важливе місце і у діяльності Генеральної Асамблеї ООН. Активна діяльність цього органу в організації економічного співробітництва характерна і для сучасного періоду. Економічна і Соціальна Рада була створена ще у 1946 р. як один із головних органів ООН, покликаний розв'язувати конкретні завдання міжнародного економічного співробітництва. Вона складається із 54 членів, які обираються Генеральною Асамблеєю на три роки. Постійні члени Ради Безпеки обираються до ЕКОСОП на кожен черговий строк. Рада проводить дослідження і складає доповідь з міжнародних питань у галузях економіки, соціального і культурного життя, освіти, охорони здоров'я, а також подає відповідні рекомендації Генеральній Асамблеї ООН. Вона також бере участь у підготовці проектів конвенцій і скликає міжнародні конференції з питань, що входять до її компетенції, подає інформацію Раді Безпеки ООН і допомагає їй у роботі через роботу п'яти регіональних економічних комісій ООН: Економічна і Соціальна комісія ООН для Азії і Тихого океану, Економічна комісія ООН для Африки, Економічна комісія ООН для Європи, Економічна комісія ООН для Західної Азії, Економічна комісія ООН для Латинської Америки і Карибського басейну; і понад 20 постійних комітетів і комісій (з природних ресурсів, планування, розвитку, застосування досягнень науки та техніки в цілях розвитку, становища жінок, народонаселення, прав людини тощо) (рис. 3).

Важливе місце в системі міжнародних організацій посідає Конференція ООН з торгівлі та розвитку (надалі — КТР), яка була заснована у 1964 р. як орган Генеральної Асамблеї ООН. Підставою для її заснування стала резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 30 грудня 1964 р., яка, в свою чергу, була прийнята відповідно до рекомендацій I Конференції ООН з торгівлі та розвитку, що проходила в Женеві з 23 березня по 15 червня 1964 р. До складу КТР (рис. 4) входять держави — члени ООН.

КТР підпорядковано ряд комітетів, зокрема Комітет з сировинних товарів, Комітет з готових виробів і напівфабрикатів, Комітет з торгового судноплавства, Комітет з передачі технології, Комітет з економічного співробітництва між країнами, що розвиваються, Спеціальний комітет з преференцій та деякі інші. Важливе значення має діяльність Центру Між-

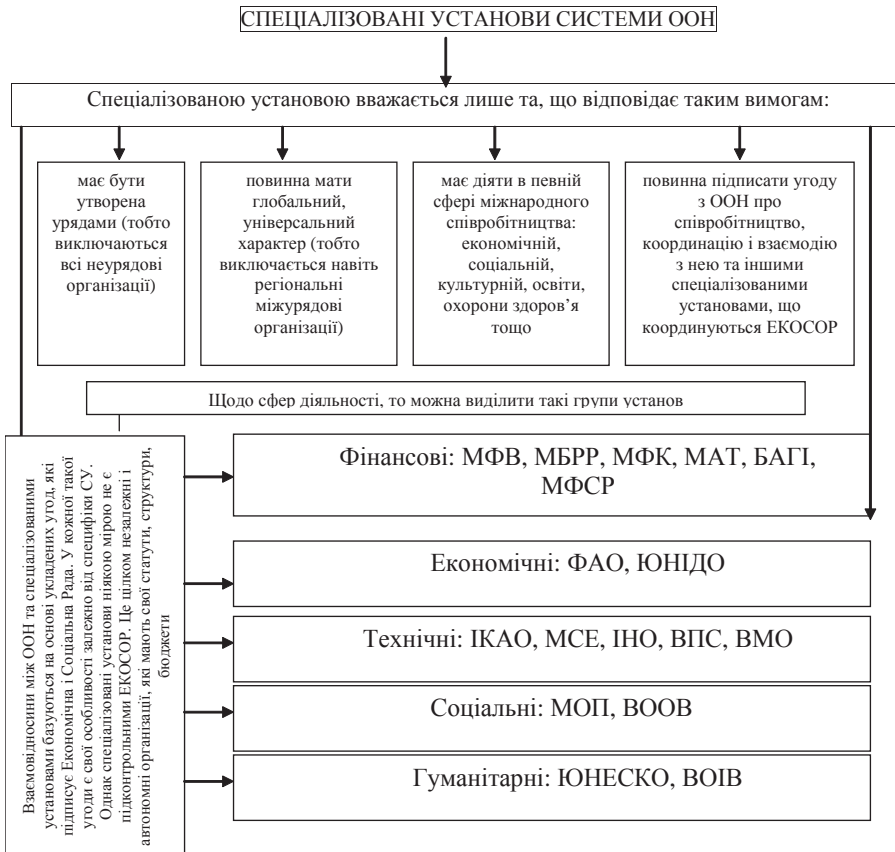

Рис. 2. Склад спеціалізованих установ систем ООН

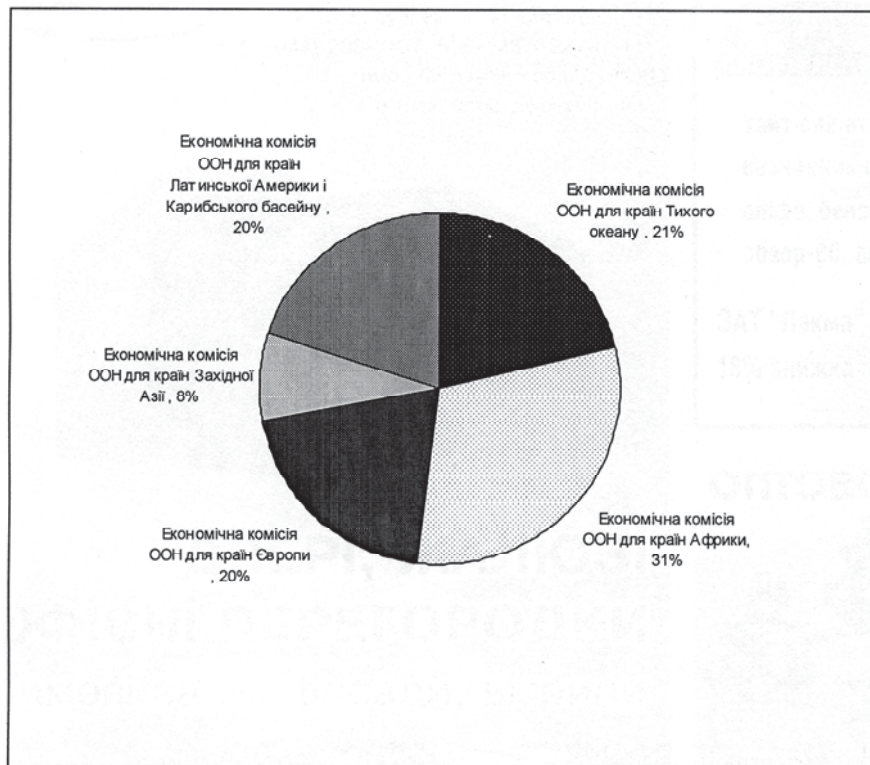

Рис. 3. Структура складу регіональних економічних комісій

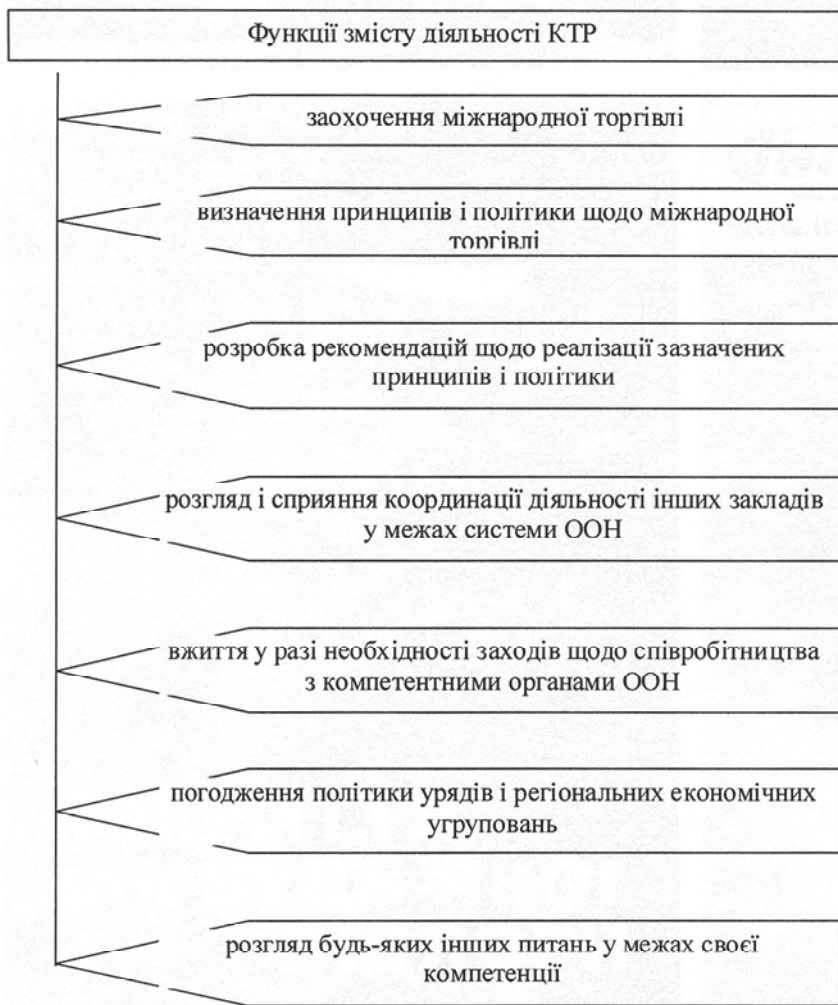

Рис. 4. Схема функцій змісту діяльності Конференції ООН з торгівлі та розвитку

народної торгівлі, який знаходиться у подвійному підпорядкуванні: КТР і Генеральній угоді з тарифів і торгівлі (ГАТТ). Його створено, насамперед, для надання допомоги країнам, що розвиваються, у справі організації зовнішньоторговельних операцій.

Окресливши діяльність основних МФО у складі ООН, можна констатувати, що Україна відповідно до низки нормативно-правових документів, таких як і Стратегія співробітництва України на 2005—08 рр., тісно співпрацює з перерахованими вище організаціями, яке, як правило, виражається, через отримання Україною кредитів та позик МВФ, МБРР, Європейського банку реконструкції та розвитку (надалі — ЄБРР), що у більшості випадків повинні використовуватися для реалізації ключових проектів розвитку вітчизняної економіки, проектів технічної допомоги, прямих інвестицій у економіку України [11]. Загальна спрямованість допомоги міжнародних фінансових організацій Україні, відповідає статутним цілям цих організацій і передбачає підтримку проведення економічних реформ, лібералізації та структурної перебудови економіки, розбудови громадянського суспільства в Україні. Реалізація інвестиційних проектів розвитку економіки України, що підтримуються МФО, безпосередньо впливає на надходження у країну прямих іноземних інвестицій, оскільки для фінансування цих проектів зазвичай залучаються кошти іноземних інвесторів, урядів інших країн та організацій-донорів. Зауважимо, що кредити та позики МФО надаються позичальникам на пільгових умовах, тобто є середньо- та довгостроковими, передбачають пільговий період та відносно невисокі відсоткові ставки. Пріоритетні напрямки співробітництва цих організацій з Україною визначаються у відповідних Стратегіях допомоги Україні — середньострокових програмах, що визначають обсяг, структуру, загальні принципи діяльності МБРР, ЄБРР в Україні, та затверджуються Радами директорів цих організацій. Саме у Стратегіях допомоги Україні МБРР та ЄБРР знаходить детальне відображення політика МФО, спрямована на підтримку курсу на здійснення економічних реформ, що запроваджується Президентом України та Кабінетом Міністрів України. Теоретичну основу формування цільової функції МФО становить монетаристсько-неоліберальна доктрина, яка ґрунтується на ідеї необхідності формування та функціонування в усьому світі ринкової економіки, заснованої на засадах приватної власності та конкуренції; міжнародні фінансові організації надають країнам, що розвиваються, кредитну допомогу для здійснення структурної перебудови, досягнення макроекономічної, зокрема фінансової, стабілізації і цим забезпечують формування в глобальному масштабі ринкових економічних систем [9].

На сьогодні можливість доступу і залучення додаткових фінансових ресурсів, на жаль, все ще залишається

ся вкрай важливою для України з огляду на гостру потребу у капітальних вкладеннях, яку відчувають виключно усі галузі вітчизняної економіки, в той час як вітчизняний ринок капіталів залишається неспроможним задовольнити ці потреби¹ та необхідності фінансової стабілізації за умов кризи.

Поряд з певними позитивними моментами, як-то формування сталих і системних зв'язків між країнами, які виходять за межі суто валютно-фінансових, залучення необхідного фінансового ресурсу на структурну перебудову і фінансову стабілізацію, користування міжнародними кредитними ресурсами, має істотні негативні сторони, про які, на жаль, забувають при прийнятті управлінських рішень щодо залучення кредитів МФО. Зупинимось на них детальніше, а саме:

— роль окремих груп країн визначається самими МФО, оскільки вони перебирають на себе функції створення рамок умов світового економічного порядку, зокрема валютного, акумулювання у світовому масштабі тимчасово вільних валютних коштів і їх розподіл між країнами-позичальниками [1];

— зростання зовнішнього боргу України на тлі значного спаду виробництва негативно впливає на економічну безпеку держави, роблячи її залежною від зовнішньої політики урядів інших країн (країн-кредиторів);

— викривлення виробничих зв'язків, оскільки кредитні ресурси направляються у прибутковіші галузі і затримується розвиток тих галузей, до яких іноземний кредит не залучається;

— посилюється конкурентна боротьба країн за ринки збуту, ресурси і сировину, сфери вкладання капіталів;

— країни-кредитори, як правило, підтримують вигідні їм політичні та економічні режими [9];

— міжнародний кредит, як і будь-який інший вид кредиту, означає рух позичкового капіталу і передбачає надання валютних і товарних ресурсів на умовах повернення та сплати процентів, що у багатьох випадках перевищують потенційні можливості країни-позичальника;

— до деяких країн може застосовуватися кредитна дискримінація. Вона полягає у встановленні для деяких країн гірших, порівняно з іншими країнами, умов отримання, використання чи погашення міжнародного кредиту за рахунок встановлення кредитних обмежень, підвищення процентних ставок, раптового призупинення і зменшення суми кредиту, зумовленість його надання економічними і політичними факторами.

Хоча за кризових умов (як еконо-

мічної кризи, так і політичної), в яких на сьогодні опинилась Україна, отримання стабілізаційних кредитів МФО, зокрема stand-by програма МВФ на суму 16 млрд дол. США, дасть змогу якщо не подолати, то послабити конфлікт між гілками державної влади в Україні, сконцентрованість на виконанні програмних завдань — можливість відійти від марного витрачання часу на політичні протистояння між гілками влади, концентрувати зусилля на нейтралізації впливів світової фінансової кризи, бо програма досить чітко описує кроки стабілізаційної політики, визначає критерії ефективності, завдання пов'язані із прозорістю, в тому числі в банківській сфері і в виконанні державного бюджету тощо [12].

Отже, проаналізувавши діяльність МФО, їх функції та повноваження, а також позитивні та негативні сторони співпраці країн з МФО, можна сформулювати наступну низку висновків та рекомендацій для подальшого творення економічної політики України співпраці з МФО.

ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ

На сучасному етапі діяльності держав спостерігається процес глобалізації економіки, а також посилення міжнародних економічних відносин між ними. Глобалізація в свою чергу є інструментом, що вимагає розширення міжнародної фінансово-економічної співпраці, яка в свою чергу породжує розширення економічної взаємозалежності держав, відкритості до зовнішніх впливів.

Реалізація основних функцій МФО до цього часу є одним з основних чинників творення і становлення глобальної економічної системи, інтеграції в цю систему національних економік.

Водночас ці тенденції є чинником нестабільності національних економік, на жаль, Україна не є виключенням: фінансова заборгованість перед МФО, окрім того, що збільшує зовнішній державний борг, робить економічну систему уразливою, залежною від подальших кредитів. На жаль, у співпраці міжнародних фінансових організацій з Україною остання виступає типовою країною-позичальницею.

Творення державної економічної політики співпраці України з міжнародними економічними організаціями в системі ООН залежить не лише характер та темпи економічного зростання, що є особливо актуальним на етапі боротьби з економічною кризою, а й перспективи діяльності нашої держави на світових ринках.

За умов політичної і економічної нестабільності брак власних фінансових ресурсів може стати на користь за рахунок ефективного використання обмежених ресурсів, а необхідність виконання стабілізаційних програм МФО сприятиме згуртуванню координації дій всіх гілок влади, що в свою чергу є ключовим моментом у "плавному" подоланні проявів фінансово-економічної кризи.

Надалі видається доцільним розглянути можливість та перспективи України і її подальшого розвитку без участі МФО у політичних і соціально-економічних процесах. У цьому контексті цікавим є ґрунтовне дослідження досвіду інших країн Центральної та Східної Європи (наприклад, Польщі).

Література:

1. Ковбасюк Ю.В. Економічна політика співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня д. держ.упр: спец. 25.00.02 "Механізми державного управління". — Київ, 2005. — 36 с.
2. Международные организации системы ООН: Справочник / Сост. А. А. Титаренко. — М.: Международные отношения, 1990.
3. Морозов Г. ООН: первый доклад Кофи Аннана // Международные экономические и международные отношения. — 1998. — № 5 — С. 25—46.
4. Овчников К. Что может ООН в экономике // Международная жизнь. — 1991. — № 9. — С. 25—30.
5. Опришко В.Ф. Конституційні основи розвитку законодавства України. К.: Знання, 2001. — 212 с.
6. Організація Об'єднаних Націй [Ел.ресурс] Режим доступу— http://uk.wikipedia.org/wiki/Організація_Об'єднаних_Націй
7. Організація Об'єднаних Націй / Офіційна Інтернет сторінка <http://www.un.org/>
8. Основные сведения об Организации Объединенных Наций: Справочник: Пер. с. англ. — М.: Междунар. отношения, 1991. — 203 с.
9. Поважна Н.Я. Міжнародні фінансові організації в глобалізованому розвитку світової економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н: спец. 08.05.01 "Світове господарство і міжнародні економічні відносини". — Київ, 2003. — 20 с.
10. Спиридонов И. А. Мировая экономика [Уч. Пособие] / И.А. Спиридонов. — М., Инфра-М, 1998. — 255 с.
11. Стратегія співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями на 2006—2008 рр. / Офіційна Інтернет сторінка Кабінету Міністрів України [Ел.ресурс] Режим доступу— <http://www.kmu.gov.ua/control/npd/list>
12. Юрчишин В.В. Спрямованість на виконання вимог МВФ зменшить конфлікт навколо Нацбанку [Ел.ресурс] Режим доступу— http://www.uceps.org/expert.php?news_id=1114.

Стаття надійшла до редакції 25.03.2009 р.

¹До вересня 2008 р. загальні активи банківської системи України за найкращими його показниками склали приблизно 40% ВВП. Для порівняння чисті активи банківського сектора інших країн з перехідними економіками, наприклад Польщі, Угорщини, Словаччини, складають приблизно 65% ВВП. Щодо кредитних операцій, то частка довгострокових кредитів, хоча і значно зросла, але залишається низькою та складає близько 12% від всіх кредитних операцій.